

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедра цивільного процесу

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС НА ЗЛАМІ СТОЛІТЬ

Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої 50-річчю заснування кафедри цивільного процесу

(м. Харків, 20–21 жовтня 2016 року)

За загальною редакцією професора К. В. Гусарова

Харків
«Право»
2016

УДК 347.9
ББК 67.310я431
Ц85

Ц85 **Цивільний процес на зламі століть : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 50-річчю заснування каф. цив. процесу (м. Харків, 20–21 жовт. 2016 р.) / за заг. ред. К. В. Гусарова. – Х. : Право, 2016. – 164 с.**

ISBN 978-966-937-089-1

Тези доповідей учасників конференції присвячені 50-річчю заснування кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, яка почала функціонувати як самостійний науковий підрозділ вищого навчального закладу 1 вересня 1966 р. на виконання наказу Міністра вищої та середньої спеціальної освіти УРСР № 262 від 27 квітня 1966 р. За півстолітню діяльність науковий колектив кафедри здійснив вагомий внесок у розвиток науки цивільного процесуального права як на теренах України, так і за її межами, брав активну участь у вдосконаленні цивільного процесуального законодавства, тим самим затвердивши свій науковий та професійно-практичний авторитет як впливової процесуальної цивілістичної наукової школи.

Для науковців, викладачів, студентів юридичних ВНЗ і всіх, хто цікавиться питаннями цивільного процесу.

УДК 347.9
ББК 67.310я431

ISBN 978-966-937-089-1

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2016
© Оформлення. Видавництво «Право», 2016

СУДОВІ РІШЕННЯ ЯК ПРАВАЗАСТОСОВНІ АКТИ

Ахмач Г. М.,

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри цивільного процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ВПЛИВ НОВЕЛІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ ЦИВІЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 6) передбачає право кожного на справедливий і публічний розгляд його справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру. Як справедливо зазначає Н. Ю. Сакара, доступність правосуддя пов'язана не лише з фізичним доступом до суду й судових процедур, а також із захистом порушених прав і свобод за допомогою належних, тобто справедливих процедур [1, с. 48].

Ефективність діяльності судів цивільної юрисдикції як гарантія справедливого судового захисту в значній мірі залежить від нормативної врегульованості цивільних процесуальних правовідносин. Аналіз напрямків змін до цивільного процесуального законодавства, зокрема щодо апеляційного та касаційного перегляду цивільних справ, виявлення недоліків у чинному законодавстві, вироблення рекомендацій з його вдосконалення сприяють створенню належних умов для підвищення ефективності судового захисту.

Радою з питань судової реформи розроблені зміни до Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК), зокрема підготовлені пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері судоустрою та судочинства, з метою підпорядкування цивільного процесу завданню дійсно ефективного захисту прав та інтересів особи, яка звертається до суду, справедливого, неупередженого, своєчасного розгляду справ, забезпечення справжньої змагальності, добросовісної поведінки сторін та суду в процесі, його максимальної відкритості та прозорості.

Аналітичний огляд змін до ЦПК, які було сформульовані Радою з питань правової реформи, внесення відповідних пропозицій щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства сприяють підвищенню ефективності судового захисту, підтверджують актуальність теми дослідження.

Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ протягом 2015 р. опрацьовано та підготовлено 54 висновки з відповідними зауваженнями та пропозиціями до значної кількості законопроектів, які стосуються судоустрою, статусу суддів, а також окремих положень матеріального та процесуального законодавства. Разом з тим пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ зазначає, що робота судів цивільної та криміналь-

ної юрисдикції потребує стабільності та підвищення ефективності. Зокрема, зважаючи на певну обмеженість та винятковість процесуальних повноважень суду апеляційної інстанції у цивільних справах, наприклад неможливість скасування рішень судів першої інстанції з направленням справ на новий судовий розгляд, чим зловживають суди першої інстанції та допускають порушення норм процесуального законодавства, які неможливо виправити на стадії апеляційного провадження та які нерідко виправляються на стадії касаційного провадження, що нерідко призводить до того, що суб'єктам права вчиняються штучні перешкоди для ефективного судового захисту [2].

Збільшення повноважень суду апеляційної інстанції у законопроекті значно вдосконалює чинне законодавство – ст. 307 законопроекту («Повноваження апеляційного суду») доповнена новими повноваженнями апеляційного суду за наслідками розгляду апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції: у випадках, передбачених ЦПК, визнати нечинним рішення суду першої інстанції; скасувати рішення і направити справу для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю; у випадках, передбачених ЦПК, визнати нечинним своє рішення (ухвалу) повністю або частково і прийняти одне з рішень, які зазначені в пп. 1–6 ч. 1 ст. 307 ЦПК.

Привертають увагу випадки відмови суду касаційної інстанції у відкритті касаційного провадження, якщо наведені підстави для поновлення строку касаційного оскарження визнані неповажними. Від того, наскільки ретельно, уважно та сумлінно суд на стадії відкриття касаційного провадження у справі досліджуватиме наведені підстави, залежить забезпечення реалізації прав сторін на судовий захист, дотримання положень Конституції України та Конвенції.

К. В. Гусаров справедливо висловлює думку про доцільність заборонити суду касаційної інстанції на законодавчому рівні виходити за межі доводів апеляційної скарги, оскільки протилежний підхід призводить до порушення принципу диспозитивності та може викликати погіршення процесуального становища особи, яка подала апеляційну скаргу [3, с. 115].

Проблемним залишається питання процесуальних «фільтрів» допуску до касації, яка пов'язана з постійним зростанням кількості цивільних справ, що надходять на розгляд суду касаційної інстанції. Науковцями В. В. Комаровим та К. В. Гусаровим висловлена ідея враховувати при допуску до касації дискреційні повноваження суду касаційної інстанції з точки зору значущості конкретної справи для забезпечення єдності судової практики. При вирішенні цього питання запропоновано використовувати практику ЄСПЛ, крім того, ЦПК також має закріпити систему «фільтрів» допуску скарги до провадження [4, с. 141].

Відносно строків, що встановлюються судом, слід зазначити строки для усунення недоліків касаційної скарги, – визначаючи на власний розсуд тривалість цих строків, суду необхідно додатково враховувати характер цих недоліків, можливість їх усунення у скорочений термін.

Позитивним внеском законопроекту є збільшення строків апеляційного та касаційного оскарження, що підвищує ефективність реалізації права на судовий захист. Так, згідно з чинним ЦПК у разі оскарження судового рішення апеляційна скарга

подається протягом десяти днів з дня його проголошення (для осіб, які брали участь у справі, але не були присутні у судовому засіданні під час проголошення судового рішення, – десять днів з дня отримання копії цього рішення); ухвала суду першої інстанції в апеляційному порядку може бути оскаржена протягом п'яти днів з дня її проголошення (з дня отримання копії ухвали, якщо ухвалу було постановлено без участі особи, яка її оскаржує) (ст. 294). Касаційна скарга подається протягом двадцяти днів з дня набрання законної сили рішенням (ухвалою) апеляційного суду (ст. 325). У законопроекті суттєво збільшені строки апеляційного та касаційного оскарження – на рішення суду апеляційна скарга може бути подана протягом тридцяти днів, а на ухвалу – протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення (ч. 1 ст. 294); у касаційному порядку судові рішення може бути оскаржено протягом тридцяти днів з дня його проголошення (ч. 1 ст. 325). Підкреслюючи позитивний внесок нової редакції ст. 325 законопроекту, потрібно звернути увагу на певні недоліки – із змісту законопроекту не зрозуміло, який строк касаційного оскарження ухвали суду, хоча у ст. 324 зазначено, що учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі (якщо суд вирішив питання про їх права, свободи чи обов'язки), мають право оскаржити у касаційному порядку ухвали суду першої інстанції та ухвали апеляційного суду. Крім того, у законопроекті строк апеляційного та касаційного оскарження судового рішення однакові. Така позиція законодавця є нелогічною, перешкоджає ефективному судовому захисту – строк подання касаційної скарги на судові рішення потрібно збільшити, на нашу думку, до шістдесяти днів, що дійсно сприяє реалізації права на судовий захист.

У редакції чинного ЦПК відкладення складання повного тексту рішення ускладнює апеляційне оскарження з причини законодавчої неврегульованості цього питання. Положення абзацу другого ч. 1 ст. 294 законопроекту допомагає виконанню завдань законопроекту щодо ефективності судового захисту – у разі оголошення у судовому засіданні лише вступної та резолютивної частини рішення (ухвали) суду або якщо справа була розглянута без повідомлення та виклику учасників справи, строк апеляційного оскарження має обчислюватися з дня складання повного судового рішення. Тобто особа, яка звертається до суду з апеляційною скаргою, має реальну можливість належним чином обґрунтувати свої вимоги та захистити порушені, невизнані або оспорювані права, свободи чи інтереси в суді апеляційної інстанції.

Література

1. Сакара Н. Ю. Проблема доступності правосуддя у цивільних справах : монографія / Н. Ю. Сакара. – Х. : Право, 2010. – 256 с.
2. Про підсумки роботи судів цивільної і кримінальної юрисдикції у 2015 році та завдання на 2016 рік [Електронний ресурс] : Постанова №1 Пленуму Вищ. спеціаліз. суду України з розгляду цив. і кримін. справ від 12 лют. 2016 р. – Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2016_rik.html.
3. Гусаров К. В. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядках : монографія / К. В. Гусаров. – Х. : Право, 2010. – 352 с.
4. Цивільне судочинство України: основні засади та інститути : монографія / В. В. Комаров, К. В. Гусаров, Н. Ю. Сакара та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2016. – 848 с.